

Содержание

В статье рассматривается opinion В.Г. Валинского литературной деятельности самого крупного предшественника русского сентиментализма - Николая Михайловича Карамзина /1766-1826/.

Автор статьи критикует тех современных литературоведов, которые искажают творческий облик великого русского писателя, иначе судят В.Г. Валинского безосновочны и непопулярны.

LUBELSKIE MATERIAŁY NEOFILOLOGICZNE — 1978

Bożena Kowalowa

Postępowe tendencje w literaturze niemieckiej w.XIII-XIX w.

Postępowe problematyka polityczna w literaturze niemieckiej powstawała niejednokrotnie w ścisłym związku z tematyką patriotyczną i społeczną. Pierwszy niemiecki poeta polityczny wielkiego formatu, Walther von der Vogelweide, opowiada się w Spruchdichtung po stronie cesarzu przeciwko ingerencji wyższego duchownictwa w wewnętrzne sprawy Niemiec, stając się niejako prekuzorem Reformacji. Teatr średniowieczny w grach zapustnych przegadających się często w satyrę polityczną i w komediach szkolnych Sykusa Birke, jak i pieśni ludowe krzykują stosunki społeczne i odłamają konfliktu pomiędzy mieszkańcami, rycerstwem i księżętami. Nie brak tu również politycznej pieśni o niemał repertażowym charakterze /Jürg Graf/.

Bogata publicystyka Reformacji przerosła w kolej polemikę polityczną także na przestrzecznej religijnej, czego dowodem są pisma Marcina Lutera, dialogi Ulricha von Hutten i Weissagung vom Papsttum Hansa Sachsza. Wielkie zbrojne powstania chłopów niemieckich w latach 1524-1525 znajduje porcję u Hansa Bergota, autora pisma Keine Wändlungen eines christlichen Lebens, i terzientujący jego posterowu program profesznu Thomasa Münzera /Utrawenbrüderel/; obrone interesów chłopackich przewracali obaj własnym życiem.

Na tragiczne zniowo wojny trzydziestoletniej odwraca literatura niemiecka obrazami okropności i spustoszenia, które mają jednak charakter ponadczasowy i ogólnoludzki, a nie aktualnopolityczny /Martin Opitz Trostgedicht in Widerwärtigkeit des Kriegeres, Rist Das Friede wünschende Teutschland/, wyjątek stanowi tu poe-

grupy pokrewnych mu pisarzy rozwinie się właśnie, pod wpływem wy-
padków na arenie międzynarodowej, liryka poświęcona walkom Greków
i Polaków o wyzwolenie narodowe.

Powstanie listopadowe w Polsce oplewałą August von Platen, Lud-
wig Uhland, Friedrich Hebel, Ferdinand Freiligrath i Georg Her-
wegh. Dwa ostatni obok Hoffmanna von Fallersleben należą do naj-
znakomitszych pisarzy politycznych Niemiec lat czterdziestych
XIX w. Jako autor m.in. zbioru Unpolitische Lieder, którymi zapo-
czątkował poezję polityczną owego okresu, porusza Fallersleben
aktualną problematykę zjednoczenia Niemiec i krytykuje władę współ-
czesnego sobie ustroju. Za swe przekonania zostaje zwolniony ze
stanowiska profesora literatury niemieckiej na uniwersytecie we
Wrocławiu i zmuszony do opuszczenia Śląska. Georg Herwegh, re-
prezentant radykalnodemokratycznego ugrupowania pisarzy, dowodzi
w 1849 r. grupę robotników w powstaniu w Baden. Tom jego wierszy
Die Gedichte eines Lebendigen przepojony jest hasłami walki o wy-
zwolenie spod świeckiej i duchownej tyranii. Zdaniem Herwegha,
zmieniła się rola pisarza - nie jest to już stojący na wyżynach
Geniusz, ale działacz, który zastąpił z piedestału niezangażowa-
nego artysty i kroczy w pierwszemu szeregu walczącej partii.

Ferdinand Freiligrath, członek Związku Komunistów i obok Karo-
la Marksa współwydawca gazety "Neue Rheinische Zeitung" represen-
tuje w swych utworach przekonania i dążenia nie tylko postępowego
mieszczaństwa, ale i proletariatu. Twórczość Hoffmanna von Fal-
lersleben, Georga Herwegha i Ferdinanda Freiligratha spotkała się
jednak z krytyką ze strony Heinricha Heinego, który oddinając się
zarówno od "Tendenzdichtung" drobnomieszczańskich liberałów, jak
i "czystej sztuki" romantyzmu, w swej wielkiej politycznej saty-
rze Atta Troll zarzuca im niepełne trafne ocenę rzeczywistości
dziśowej. Na emigracji w Paryżu osiągnął swój szczyt nie tylko
artysta poetycki Heinricha Heinegoj tu również dokonała się, w du-
żej mierze pod wpływem przyjacieli z Karolem Marksem, ewolucja świa-
topoglądowa poety w kierunku twórczenia liryki społecznej i poli-
tycznej. W 1844 r. powstaje znany wiersz Die schleischen Webers.
W którym autor traktuje tkaczy śląskich jako świadomych bojowni-
ków, wkładając w ich usta potępienie panującego reżimu. W innych
utworach tego samego cyklu, zebranych później pod wspólnym tytu-
łem Zeitgedichte, oskarża Heine despotyzm niemieckich księząt
i niewolniczą uległość narodu i krytykuje ograniczoną poezję

burżuazyjnej opozycji.

Echa krótkiej podróży do Hamburga, jaką Heine po trzydziestolet-
nim pobycie na emigracji odbył w 1843 r. znalazły swe bezpośred-
nie odbicie w satyrycznym poemacie Deutschland Ein Winterdröben,
który spotkał się z przychylną oceną Franza Mehringa. Heine, roz-
gorczony sytuacją, jaką zastał w Niemczech, nie poddaje się pe-
symizmowi i postanawia walczyć. W Winterdröben poeta po raz
pierwszy ukazuje pozytywny ideał - idee socjalizmu, w myśli któ-
rych należy dążyć do przekształcenia świata. Poemat przepiękny
jest namiętnym patriotyzmem, połączonym z nienawiścią zwróconą
przeciwko despotom. Heine daje tu również wyraz swej wierzze w nie-
uniknione, ostateczne zwycięstwo rewolucji.

W przyjacieli z Karolem Marksem pozostawał również Georg Weerth,
nazwany przez F. Engelsa pierwszym i najznakomitszym poetą niemiec-
kiego proletariatu, wydawca i redaktor felietonów w "Neue Rhein-
sche Zeitung". W swym fragmencie prozatorskim stworzył Weerth
w osobie robotnika Eduarda Martina sylwetkę pierwszego świadomio-
nego klasowo proletariatu w niemieckiej literaturze. W utrzyna-
nych w tonie ludowym Lieder aus Lancashire opowiada Weerth pow-
stanie tkaczy śląskich, ciężką pracę górników i ich walkę o swoje
prawa z właścicielami kopalni. Satyryczne utwory prozą: Humoristi-
sche Skizzen aus dem deutschen Handelsleben i Leben und Taten des
berühmten Ritters Schmarphahnski wymierzone są przeciwko bogatemu
kupiectwu, wielkiej burżuazji i junkierstwu.

Revolucja 1848 r. w Niemczech nie spełniła pokładanych w niej
nadziei - nie doszło do obalenia monarchii i do zjednoczenia Nie-
miec. Chłopi pruscy popadli napowrót w niewolę, a decydująca wła-
dka w państwie przeszła znów w ręce junkierstwa. Lata 1850-1890 to
okres zaniedbania przez poetów prawie zupełnie /poza "Kriegslyrik"
lat siedemdziesiątych/ tematyki politycznej, na rzecz opiewania
codziennego życia mieszczaństwa lub też smucia estetyczno abstrak-
cyjnych wywodów.

Wątek polityczny dochodzi do głosu w niemieckiej twórczości po-
wiesciowej lat trzydziestych XIX stulecia. Nie zawsze można tu
jeszcze mówić o dominowaniu tematyki politycznej, gdyż jest ona
niejednokrotnie usuwana na plan dalszy przez problemy obyczajowe
lub społeczne, podobnie jak działo się to w osiemnastowiecznej
"powieści o państwie" w rodzaju Insel Felsenburg Johanna Gott-

Frieda Schnabla czy utworów Christopha Martina Wielanda. Tym niemniej pozycje te stanowią będą mocny fundament dla rozwoju niemieckiej powieści współczesnej. Karl Immermann w swej powieści Die Epigonen /1836/ ukazuje konflikty pomiędzy szlachtą a mieszczaństwem, Henryk Janbe poświęca swą trylogię Das Junge Europa m,ln. polekemu powstaniu, wreszcie w powieści Karla Gutzkowa Die Ritter vom Geiste /1850-1851/ znajdujemy obraz skomplikowanego stosunków wewnętrznych w Niemczech po upadku rewolucji 1848 r. Rok 1866 przynosi powieść In Reih und Glied Friedricha Spielhagena, opowiadającą o losach przywódcy niemieckiego ruchu robotniczego, Ferdinanda Lassalle'a.

Wraz z hasłami naturalizmu wkracza na widowiskę niemieckiego życia literackiego nowa problematyka. Jej przedstawiciele, częściowo zbliżeni do ideologii socjalistycznej, zajmują się przede wszystkim problemami społecznymi, usuwając na plan dalszy tematykę ścisłej polityczną, która powróci dopiero na początku dwudziestego wieku.

Przypisy

- Deutsche Literaturgeschichte in einem Band, herausgegeben von Hans Jürgen Geerdts, Volk und Wissen Volkseigener Verlag, Berlin 1971.
- Howe Irving, Politics and the Novel, Fawcett World Library, New York 1967.
- Minchow Ursula, Deutscher Naturalismus, Akademie-Verlag Berlin, 1968.
- Spiero Heinrich, Geschichte des deutschen Romans, Walter de Gruyter und Co., Berlin 1950.
- Weerth Georg, Werk und Dichtung, Akademie-Verlag, Berlin 1974.

Zusammenfassung

Die fortschrittliche politische Problematik in der deutschen Literatur steht immer im engen Zusammenhang mit der patriotischen und sozialen Thematik. Der bedeutendste Lyriker und politische Spruchdichter der mittelalterlichen Hohenzeit, Walther von der Vogelweide, beklagte den Zerfall des Rechts und der deutschen Reichsgewalt. Kritisch betrachteten die Verfasser von politischen Satiren und Fastnachtsspielen die gesellschaftlichen Verhältnisse in Deutschland. In den Schriften von Martin Luthers, Ulrich von Hutten und Hans Sachs sahen die revolutionären Bauern und das progressive Bürgertum eine ideologische Waffe für die Abstreifung feudaler Fesseln. Gotthold Ephraim Lessing, berühmter Vertreter der deutschen Aufklärung, schuf mit "Minna von Barnhelm" das erste deutsche realistische Lustspiel mit kritischen Motiven. In seinen Dramen protestierte Friedrich Schiller gegen die Beladung der Menschenwürde und gegen die Tyranen. Die Zeitergebnisse /Kleiderlage Preussens, Aufstand der Tiroler, der Befreiungskrieg/ weckten bei Theodor Körner, Ernst M. Arndt und Heinrich von Kleist Interesse für politische Fragen. Der revolutionäre Romantiker Heinrich Heine schrieb in der Zeit seiner Freundschaft mit Karl Marx das poetisch kraftvolle Gedicht "Die schlesischen Weber". Zu den wirksamsten Lyrikern der Achtundvierziger Revolution gehören: Georg Herwegh, Ferdinand Freiligrath und Georg Weerth. Der Repräsentant des "jungen Deutschland", Karl Gutzkow, opponierte vom Standpunkt der bürgerlich-liberalen Intelligenz gegen politische Reaktion und versuchte einen neuen sozialen Roman in Deutschland zu schaffen.